

*Нечипоренко В. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету*

КУЛЬТУРНА СКЛАДОВА КОНЦЕПТУ BLACK LIVES MATTER

Анотація. Статтю присвячено дослідженню природи лінгвокультурного концепту BLACK LIVES MATTER. Проблема расової дискримінації у сучасній американській системі цінностей закономірно знаходить відображення в мові, оскільки расова приналежність розглядається як особливий ціннісний концепт в англійській картині світу. Поява нової домінантною для американської лінгвокультури аксіологеми BLACK LIVES MATTER потребує осмислення природи даного концепту, його інтерпретації, що можливе тільки за міжпредметного, комплексного підходу. Аналіз останніх досліджень і публікацій уможливило потрактування концепту як дискретної, об'ємної смислової одиниці, одиниці мислення або пам'яті, яка віддзеркалює культуру народу. Від інших когнітивних одиниць лінгвокультурний концепт відрізняється акцентуацією ціннісного елемента. Метою розвідки є аналіз структури лінгвокультурного концепту BLACK LIVES MATTER, актуалізованого в англійських медіатекстах, ідентифікація ціннісного складника концепту та опис його культурної складової. Концепт має складну структуру: по-перше, їй належить все, що притаманне побудові поняття, по-друге, до структури концепту включене все те, що робить його фактом культури, а саме: етимологія, історія, сучасні асоціації, оцінки тощо. Будучи результатом пізнавальної діяльності людини, сприйняття і оцінювання дійсності, категорія цінності тісно взаємодіє з категорією концепту. Таким чином ціннісна категорія може бути досліджена через аналіз відповідних ціннісних концептів. Досліджуваний у даній статті концепт BLACK LIVES MATTER являє собою різновид ціннісного концепту, пов'язаного з расовою характеристикою. У процесі аналізу культурної складової концепту BLACK LIVES MATTER було описано і схарактеризовано три шари: історичний, етимологічний та актуальний. Здійснена розвідка уможливила висновок, що даний концепт є ціннісним, репрезентує в мові багаторічний досвід боротьби з расовою дискримінацією у США, віддзеркалює і формує ціннісну картину світу американської лінгвокультури. Аналіз структури і змісту концепту BLACK LIVES MATTER дозволив виділити кілька ціннісних субконцептів, які також відповідають цінностям і ідеалам американської лінгвокультури. Окреслено напрями подальших наукових пошуків.

Ключові слова: концепт, американська лінгвокультура, ціннісний концепт, ціннісна картина світу, BLACK LIVES MATTER.

Постановка проблеми. Дослідженню природи концепту в сучасній лінгвістиці надається першорядне значення, але одночасно ми стикаємося з усвідомленням факту існування цілого переліку різних точок зору щодо визначення цього феномену. Термін «концепт» увійшов у понятійний апарат когнітивної лінгвістики, семантики, лінгвокультурології, що у свою

чергу призводить до певної розмитості кордонів його вживання, довільності інтерпретацій. Категорія концепту фігурує сьогодні у дослідженнях філософів, психологів, культурологів, а отже несе відбиток усіх цих позалінгвістичних інтерпретацій. Концепт є ментальною одиницею, елементом свідомості. У свідомість людини надходить культурна інформація, яка потім фільтрується, обробляється і систематизується. Концепти утворюють своєрідний культурний шар, який є посередником між людиною і світом; концепт – це концентрат культури у свідомості людини, те, завдяки чому людина доєднується до культури. Проблеми визначення поняття «концепт», розробки типології концептів і виявлення їхньої структури все ще залишаються актуальними в сучасному мовознавстві. Поява нової домінантною для американської лінгвокультури аксіологеми BLACK LIVES MATTER потребує осмислення природи даного концепту, його інтерпретації, що можливе тільки за міжпредметного, комплексного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Н. Плотнікова, проаналізувавши різні підходи до інтерпретації концепту, слушно зауважує, що останнім часом у лінгвістичних дослідженнях увага акцентується на окремо взятих різновидах концептів, а розуміння концептів досить варіативне [1, с. 165]. На думку Ж. Краснобаєвої-Чорної, «концепт розглядається у різних векторах, у межах яких виділяють численні дефініції разом з цілими комплексами специфічних конкретизаторів» [2, с. 27]. Дослідниця виділяє у науковій літературі сім аспектів інтерпретації концепту: логіко-філософський (Дж. Кемені, Ч. Пірс, Г. Фреге), власне філософський (Ж. Дельоз, Ф. Гаватарі), лінгвістичний (В. Гак, В. Звєгінцев, Л. Резніков, О. Тараненко), лінгвокультурологічний (А. Вежбицька, Л. Іванова, В. Іващенко, В. Маслова), когнітивний (О. Кубрякова, З. Попова, І. Стернін), психолінгвістичний (А. Залевська, О. Селіванова, О. Цапок, І. Штерн) та літературнокультурологічний (Л. Грузберг, Л. Іванова, О. Кагановська), які відображають складну і суперечливу природу самого концепту і наукового знання про нього [2, с. 27–28].

Попри різне розуміння дослідниками феномену концепту, у його дефініціях простежується подібне: концепт потрактується як дискретна, об'ємна смислова одиниця, одиниця мислення або пам'яті, яка віддзеркалює культуру народу. Базовий термін когнітивної лінгвістики «концепт» є водночас центральною складовою терміносистеми лінгвокультурології. А. Загнітко і І. Богданова зазначають, що лінгвокультурний концепт є умовною ментальною одиницею, спрямованою на комплексне вивчення мови, свідомості та культури. Він співвідноситься з трьома зазначеними сферами в такий спосіб:

- свідомість – концепт перебуває у свідомості людини;

– культура – концепт є ментальною проекцією елементів культури;

– мова / мовлення – концепт «оживає» саме в мові.

Від інших когнітивних одиниць лінгвокультурний концепт відрізняється акцентуацією ціннісного елемента, оскільки саме цінність завжди знаходиться в центрі концепту, а ціннісний принцип лежить в основі будь-якої культури. Показником наявності ціннісного відношення до предмета або явища є застосовність до нього оцінних слів [3, с. 36].

Актуальність даного дослідження зумовлена насамперед соціальною значущістю концепту BLACK LIVES MATTER в американській лінгвокультурі, його роллю у формуванні сучасного ціннісно-орієнтаційного простору та соціокультурної пам'яті.

Метою даного дослідження є аналіз структури лінгвокультурного концепту BLACK LIVES MATTER, актуалізованого в англійських медіатекстах, ідентифікація ціннісного складника концепту та опис його культурної складової.

Виклад основного матеріалу. Попри те, що концепт має певну структуру, його важко уявити у вигляді жорсткої конструкції, що обумовлено його активною динамічною роллю, коли він постійно функціонує, актуалізується в різних своїх складових, поєднується з іншими концептами та відштовхується від них. Отже, концепт має складну структуру: по-перше, їй належить все, що притаманне побудові поняття, по-друге, до структури концепту включене все те, що робить його фактом культури, а саме: етимологія, історія, сучасні асоціації, оцінки тощо. В сучасній науковій парадигмі поняття цінності є важливою складовою гуманітарних дисциплін. У більшості випадків цінності представлені у вербалізованій формі і відображені у мові народу. Будучи однією з доміант лінгвокультурології, категорія цінності також тісно пов'язана з поняттям культури. Вирізняємо два підходи до інтерпретації цінностей з позицій лінгвокультурології. Згідно з першим (С. Виноградов) цінності характеризуються як знакові ідеальні утворення, матеріальні або культурні, що свідчать про важливість, значущість предметів реальної дійсності для носіїв певної культури. Цінності самі по собі не є предметами чи явищами навколишньої дійсності, вони є характеристиками і властивостями цих об'єктів. Другий підхід (Є. Серебреннікова) вважає цінності дискурсивними утвореннями, які визначаються оцінним ставленням учасників розмови до предмету мовлення. Дослідники підкреслюють, що цінності мають ієрархічну організацію. З позицій психології це можна порівняти з пірамідою потреб А. Маслоу: за аналогією з потребами виділяють базові, «вічні» цінності, які є основою свідомості людини, свідчать про найдорожче для неї і формуються у процесі первинної соціалізації особистості. Простіші цінності можуть входити до ціннісного концепту вищого рівня. При цьому дослідники відмічають шифтинговий характер категорії цінності, оскільки у різних ситуаціях і культурах цінності можуть переміщуватися з одного рівня на інший (наприклад, від індивідуальних до групових або загальнолюдських). В межах американської лінгвокультури існує перелік цінностей і ідеалів, які поділяє кожен мешканець Сполучених Штатів: свобода, індивідуалізм, практичність, волонтерство, мобільність, патріотизм, прогрес, американська мрія [4, с. 25–29]. Будучи результатом пізнавальної діяльності людини, сприйняття і оцінювання дійсності, категорія цінності тісно взаємодіє з категорією концепту. Таким чином ціннісна категорія

може бути досліджена через аналіз відповідних ціннісних концептів. Досліджуваний у даній статті концепт BLACK LIVES MATTER являє собою різновид ціннісного концепту, пов'язаного з расовою характеристикацією, тож проаналізуємо його будову з метою виявлення ціннісного компоненту у культурній складовій концепту.

З оперттям на запропонований Н. Плотніковою алгоритм аналізу лінгвокультурного концепту [1] зосередимося на висвітленні культурної складової концепту BLACK LIVES MATTER, яка містить три шари: історичний, етимологічний та актуальний.

Історія виникнення і поширення руху Black Lives Matter пов'язана з подіями 2013 року, коли суд присяжних виправдав білого чоловіка Джорджа Циммермана (*George Zimmerman*), звинуваченого у вбивстві підлітка-афроамериканця Трейвона Мартина (*Trayvon Martin*). Саме тоді три афроамериканські активістки ініціювали рух у соціальних мережах під хештегом *#BlackLivesMatter*. Варто зазначити, що широкого розголосу і значної підтримки ця ініціатива на той час не отримує, проте саме словосполучення доволі швидко фіксується словниками. Дефініційний аналіз популярних електронних англо-англійських словників засвідчив, що вже у 2014 році вираз був включений до словника Merriam-Webster з таким визначенням: *a movement founded in 2013 to end white supremacy and support Black communities* (Merriam-Webster.com). Подібну лаконічну дефініцію розміщує Collins Online Dictionary: *a movement that campaigns against racially motivated violence and oppression* (collinsdictionary.com); один з найбільших англійських словників Dictionary.com надає більш розгорнуте визначення: *a political and social movement originating among African Americans, emphasizing basic human rights and racial equality for Black people and campaigning against various forms of racism* (Dictionary.com).

Велику підтримку і більш масовий характер руху Black Lives Matter одержав під час заворушень у Фергюссоні, Міссурі, у 2014–2015 рр., які виникли після того, як білий офіцер поліції застрелив 18-річного неозброєного афроамериканця Майкла Брауна (*Michael Brown Jr.*). Протести поширилися і на інші міста, але протестувальники переважно були представниками чорношкірого населення США. Активісти використовували хештеги *#Ferguson* та *#BlackLivesMatter* аби привернути увагу до руху і чесних новин про події у соціальних мережах.

Насправді повсюдним вживання виразу *Black Lives Matter* стало після смерті Джорджа Флойда (*George Floyd*) під час спроби затримання в травні 2020 року. Відео, записане на мобільний телефон, швидко стало вірусним і поширилося соціальними мережами. Цей запис спровокував безпрецедентні протести, учасники яких вимагали «Справедливості для Джорджа Флойда» і які охопили усі штати та вийшли за межі країни. Так, мітинги і демонстрації відбулися у Великій Британії, Франції, Німеччині, Австрії, Італії, Польщі, Угорщині, Канаді, Австралії та інших країнах. У США фіксували масові заворушення, зіткнення з поліцією, руйнування монументів і навіть зведення нових пам'ятників героям руху BLM.

Аналіз етимологічного шару концепту BLACK LIVES MATTER дає змогу визначити первинний смисл досліджуваної одиниці і прослідкувати розвиток концепту та механізм його формування. Як зазначають американські дослідниці І. Річардсон (*Elaine Richardson*) і Е. Регленд (*Alice Ragland*), історично

лексми *Black* і *slave* були синонімами прикметника *anti-human*, і саме неповага і знецінення життя афро-американців – це досвід багатьох поколінь [5, с. 28]. Аналізуючи численні випадки безпідставної жорстокості поліцейських по відношенню до чорношкірих підлітків і системних юридичних виправдань схвалених урядом вбивств, автори дослідження стверджують про існування культури *white supremacy* і сприйняття чорних американців як *not fully human*. Головним викликом і завданням руху Black Lives Matter була і є боротьба із стереотипним уявленням про меншовартість «чорного» життя в американському суспільстві: “The phrase “Black Lives Matter” is subversive in and of itself, as it challenges the institutional, political, and societal practices, and all of the ways the state is complicit in depriving Black people of their humanity, their culture, their lives” [5, с. 29]. Подібний погляд на онтогенез концепту поділяє М. Мец (Mike Metz), підкреслюючи, що BLACK LIVES MATTER це не безпідставний вираз, який виник поза контекстом, а відповідь на попередні заяви від Сполучених Штатів як держави, що 400 років тому поневолила чорношкірих людей і більше ста років керувалася законами про расову сегрегацію (Jim Crow Laws), стверджуючи, що життя чорних не мають значення [6].

Головним завданням дослідження актуального шару культурної складової концепту BLACK LIVES MATTER є аналіз лексичних та словотвірних ознак його мовних репрезентантів. Аналізуючи мовну репрезентацію концепту BLM, важливо підкреслити, що рух ставив на меті захист і просування цінностей афроамериканського населення через включення їх у ціннісну картину світу білого населення. Цілком закономірний науковий інтерес викликає дослідження ціннісних концептів, включених у структуру концепту BLM як ціннісної смислової одиниці, що формує ціннісну картину світу американської лінгвокультури. В першу чергу, привертає увагу мікроконцепт *LIFE – ЖИТТЯ*. Наявність лексеми у складі виразу, а також її актуалізація у висловленнях активістів свідчить про усвідомлення цінності людського життя: *Chelsea Fuller, spokeswoman for the Movement for Black Lives, said the movement’s core idea – that black lives are valuable* (The Washington Post, 09/06/20).

Наступним ціннісним концептом, який виділяємо в межах концепту BLACK LIVES MATTER як ціннісної категорії, – *JUSTICE*. Якщо розглянута раніше цінність *LIFE* є загальнолюдською, то расова справедливість співвідноситься саме з американською культурою і історією: *Protests demanding racial justice in the wake of the recent deaths of Ahmad Arbery, George Floyd, Breonna Taylor and Tony McDade...* (The Washington Post, 11/06/20). Зазначимо, що на думку учасників протесту, справедливість може досягатися шляхом покарання винних, з одного боку, а також мати на меті встановлення рівних прав і обов’язків, з іншого, що вже сходить до витоків проблеми расової дискримінації: *Justice can mean punishment, and justice can mean equality* (The Washington Post, 02/06/20).

Ще одним ціннісним концептом, включеним до концепту BLACK LIVES MATTER, є концепт *EQUALITY*, оскільки поняття рівності нерозривно пов’язане з поняттям справедливості. Мовна репрезентація концепту *EQUALITY* доводить, що ідея рівності, проголошена рухом Black Lives Matter може стосуватися різних соціальних груп: *At the core of the Black Lives Matter movement are calls for equal treatment under the law for those targeted by police – black or white – and for the police themselves* (The Washington Post, 02/06/20).

Таким чином, оцінний компонент виникає при формуванні первинного образу, пов’язаного з поняттям, коли індивід дає загальну особисту оцінку (добре / погано), але включення поняття у систему цінностей відбувається тоді, коли концепт виходить за межі первинного образу і набуває історичні, етнічні і соціально обумовлені смисли, включені у фонди знань індивіда. Як зазначає Ж. Краснобаєва-Чорна, спираючись на дослідження О. Бабаєвої, на основі оцінок виникає норма. Багаторазове повторення оцінки формує оцінний стереотип – певну стійку реакцію (схвалення, осуд, або байдужість) на одні й ті самі ситуації [7, с. 454].

На сьогоднішній день вираз BLACK LIVES MATTER має кілька реалізацій. По-перше, це вигук вуличних демонстрацій, акцій протесту, покликаний привернути увагу до цінності життя чорних американців, про що вже згадувалося вище. По-друге, BLACK LIVES MATTER номінує політичну організацію, створену у 2013 році, яка має на меті захист расової справедливості як у США, так і за їх межами.

Визначальною рисою мови руху Black Lives Matter є використання хештегів. Зафіксовані у Twitter хештеги, асоційовані з даним рухом, можуть вказувати на конкретний захід (*#BlackLivesMatterRally*) або співвідноситися з окремими «субрухами» в межах загального соціального явища (*#BlackGirlsMatter*, *#BlackWomenMatter*, *#BlackTransLivesMatter*). Все більшої актуальності набувають лінгвокультурологічні дослідження, що мають на меті аналіз мови даного руху, а також способи вербалізації концепту в американській лінгвокультурі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У процесі аналізу культурної складової концепту BLACK LIVES MATTER було описано і схарактеризовано три шари: історичний, етимологічний та актуальний. Здійснена розвідка уможливила висновок, що даний концепт є ціннісним, репрезентує в мові багаторічний досвід боротьби з расовою дискримінацією у США, відзеркалює і формує ціннісну картину світу американської лінгвокультури. Аналіз структури і змісту концепту BLACK LIVES MATTER дозволив виділити кілька ціннісних субконцептів, які також відповідають цінностям і ідеалам американської лінгвокультури. На прикладі описаних вище ціннісних субконцептів (*LIFE*, *JUSTICE*, *EQUALITY*) продемонстровано, як ціннісна категорія реалізується у структурі аналізованого концепту. Даний перелік не є вичерпним, він містить найбільш частотні ціннісні концепти, поряд з якими можуть бути виділені і інші ціннісні концепти. Предметом подальших наукових розвідок можуть бути і «антицінності» – антисоціальні явища, які мають негативний ефект і призводять до деградації суспільства.

Таким чином, аналіз культурної складової концепту BLACK LIVES MATTER у рамках дослідження уможливило висновок про складну структуру концепту і багаторівневий характер його ціннісного компонента.

Література:

1. Плотнікова Н. Алгоритм аналізу лінгвокультурного концепту. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. Vol. I. Poznan : Adam Mickiewicz University Press, 2013. P. 165–170.
2. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Інтегральний підхід до інтерпретації концепту (філософський та лінгвокультурологічний вектори). *Лінгвістичні студії*. Вип. 14. Донецьк, 2007. С. 27–31.

3. Загнітко А., Богданова І. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
4. Fiedler E., Jansen R., Norman-Risch M. *American in CloseUp*. U. K. : Longman Group UK Ltd., 2004. 284 p.
5. Richardson E., Ragland A. #StayWoke: The Language and Literacies of the #BlackLivesMatter Movement. *Community Literacy Journal*. Vol. 12. Issue 2 Spring, 2018. P. 27–56.
6. Metz M. Black Language Matters! *Journal of Language and Literacy Education*. 2021. URL: http://jolle.coe.uga.edu/wp-content/uploads/2021/02/JoLLE_SSO_February_2021.pdf
7. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Класифікація цінності у лінгвістиці. *Przegląd Wschodnioeuropejski*. X/1. 2019. P. 453–462.

Nechyporenko V. The Cultural Component of the BLACK LIVES MATTER Concept

Summary. The article studies the nature of BLACK LIVES MATTER as a linguistic and cultural concept. Naturally, the issue of racial discrimination within the American system of values is reflected in the language. The race characterization is considered in the English-language worldview as a special value-based concept. The emergence of a new dominant American cultural axiologeme BLACK LIVES MATTER needs in-depth comprehension and interpretation of this concept's nature on the basis of complex and interdisciplinary approach. According to the recent scientific researches and publications the concept could be defined as a discrete volume unit, the unit of thinking or memory which reflects the nation's culture. The linguistic and cultural concept is distinguished from other cognitive units by the accentuation of the value-based component. The aim of the research is to analyze

the structure of the linguistic and cultural concept BLACK LIVES MATTER which is realized in English-language media texts, to identify the value component of the concept and to describe its cultural component. The concept has a complex structure. Firstly, the structure comprises everything included into the construction of the notion; secondly, the concept's structure embraces all those features which make it a fact of culture, including etymology, history, current associations, appraisements etc. As the result of human cognitive activity, comprehension and estimation of the reality, the value category closely interacts with the concept category. Thus. The value category can be investigated through the analysis of relevant value-based concepts. The analyzed concept BLACK LIVES MATTER represents a kind of the value-based concept associated with racial characterization. Three levels (historical, etymological and actual) are described and characterized in the process of analyzing the cultural component of the concept BLACK LIVES MATTER. The conducted research makes it possible to conclude that this concept is value-based one and represents in the language the experience of combating racial discrimination in the USA, reflects and forms the American linguistic cultural value-based worldview. The analysis of the structure and content of the BLACK LIVES MATTER concept makes it possible to identify several valuable sub-concepts that also correspond to the values and ideals of the American linguistic culture. The article defines future trends in scientific development of this issue.

Key words: concept, American linguistic culture, value-based concept, value-based worldview, BLACK LIVES MATTER.